

درس!

تماشاخانه

واژه‌نامه

شگفتی: تعجب، حیرت

لطیف: نرم و نازک، نیکو

درنگ: توقف، سکون

صخره: سنگ بزرگ و سخت

عظیم: بزرگ، بلند

سرشار: پُر، لبالب، فراوان

پدیده‌ها: آفریده‌ها، اشیا

عجیب: شگفت‌آور

اندیشیدن: فکر کردن، تأمل کردن

تنومند: تناور، قوی‌جثه

تصور: اندیشه، گمان، خیال

عالم: دنیا، هستی

عمیق: ژرف، گود

تأمل کردن: اندیشیدن

گوارا: لذیذ، خوش‌مزه

نگاشته: نوشته‌شده

تالاب: آبگیر، استخر، برکه

سنگلاخ: زمینی که در آن سنگ فراوان باشد

درّه: راه میان دو کوه، شکاف میان دو کوه

مفاهیم درس

جهانی که در آن زندگی می‌کنیم، سرشار از شگفتی‌ها و پدیده‌های لطیف و عجیب است. هر کدام از این پدیده‌ها، ایستگاه‌هایی برای اندیشیدن به آفرینش است.

چشمه‌ای که از دل صخره‌ها و سنگ‌ها روان است، کوه‌های بلند و تنومند، دره‌های عمیق، گیاهان و علف‌های نرم و شکننده و ... نشانه‌هایی از شگفتی‌های آفرینش هستند.

اگر می‌خواهی آفریده‌های ساکت خدا را بشناسی، باید به هر طرف نگاه کنی و به صداهای کوتاه و بلند، خوب گوش دهی. آیا تو صدای تاریکی شب، صدای روشنایی روز، صدای شبنم صبحگاهی

را می‌شنوی؟ پس به هر طرف خوب نگاه کن و به صداهای کوتاه و بلند گوش بده تا آفریده‌های ساکت خدا را بشناسی.

مطالعه در طبیعت و اندیشیدن درباره‌ی آفرینش آن‌ها، راه مناسبی برای شناخت این عالم است.

واژه‌آموزی

کلمه‌های «مخالف» یا «متضاد»، کلمه‌هایی هستند که معنی آن‌ها عکس یا ضد هم است.

مثال ۹۵ طلوع ≠ غروب ظالم ≠ عادل حکیم ≠ نادان آشکار ≠ پنهان

برای دانستن و تشخیص این کلمه‌ها، لازم است معنی هر دو کلمه را خوب بدانیم و آن وقت، از روی معنی، به مخالف یا متضاد بودن آن‌ها پی ببریم.

توجه ۹۶ همه‌ی واژه‌ها در زبان فارسی مخالف ندارند؛ مثلاً واژه‌های کتاب، میز، دفتر و... مخالف ندارند. گاهی یک کلمه دارای چند معناست و به همین ترتیب شامل چند واژه‌ی مخالف هم می‌شود. در این صورت، باید به صورت ترکیب و همراه یک کلمه‌ی دیگر باشد.

مثال ۹۷ مخالف واژه‌ی «راست» در ترکیب سمت راست ← سمت چپ، حرف راست ← حرف دروغ و خط راست ← خط شکسته می‌شود.

نکات نگارشی

تصویرنویسی: هدف از تصویرنویسی در این بخش، دقت و توجه لازم به جزئیات

تصاویر (رنگ، شکل، اندازه، جهت، نور، لطافت و...) است تا بتوان از دل تصاویر

موضوعاتی را مشخص و سپس از بین موضوعات مشخص شده، یک موضوع را

انتخاب کرد. علاقه‌مندی به موضوع هم در نوشتن مؤثر است. گاهی لازم است در

ارتباط با تصاویر یا موضوع شنیداری، صداهایی را در ذهن مجسم کرد و درباره‌ی

آن چند بند نوشت. باید توجه داشت جزئیاتی را که در تصویر دیده‌ای و یا در

صدا شنیده‌ای را در نوشته‌ی خود بیاوری.

فراموش نکن که علائم نگارشی را هم به صورت مناسب و صحیح در نوشته‌های خود به کار ببری.

املا و واژه آموزی

۱- جاهای خالی را با کلمه‌ی مناسب پر کن.

صخره‌ها - تأمل - سرشار - سنگلاخ

جهانی که در آن زندگی می‌کنیم، از شگفتی‌ها است.

در بلندترین جای کوهستان، از دل و سنگ‌ها، چشمه‌ای روان است.

مطالعه در طبیعت و درباره‌ی آن، راه مناسبی برای شناخت آفرینش است.

گاهی علف نازک و لطیف از میان سر در می‌آورد.

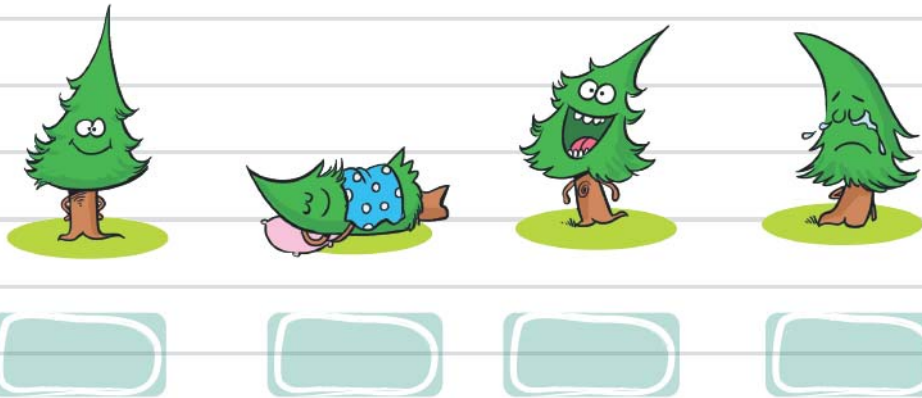
۲- هم‌معنی واژه‌های زیر را بنویس.

عجیب: تنومند: عظیم: عمیق:

۳- کلمه‌های زیر را با حروف مناسب کامل کن.

ل.....یف ع.....مت مو.....وع د.....وت
ش.....ره ق.....ره نکبوت صب.....گاهی

۴- مخالف حالت هر تصویر را زیر آن بنویس و آن‌ها را دوبه‌دو در یک جمله به کار ببر.

۵- کلمه‌های به‌هم‌ریخته را مرتب کن و جمله بنویس.

صدای / تالاب / آیا / بشنوی / ماهی‌های / می‌توانی / را

بین / زمین / تار / عنکبوت‌ها / و / می‌تند / آسمان

ساکت / هستند / همیشه / خدا / آن‌جا / آفریده‌های

۶- در هر جمله، یک یا چند غلط املایی وجود دارد؟ آن‌ها را پیدا کن و درستشان را بنویس.

از دور که به کوه‌ها نگاه می‌کنیم، دیوارهای بلندبالا و طنومند را در برابر خود می‌بینیم. اگر می‌خواهیم این آلم را بهتر بشناسیم، باید پدیده‌ها را خوب تماشا کنیم و آن‌ها را با یکدیگر مفایسه کنیم؛ گل را با خوار، زنبور عسل را با خرمگس.

۷- کلمه‌های مخالف را پیدا کن و بنویس.

- ز دانش دل پیر برنا بود.
- شود سهل پیش تو دشوارها
- پایان شب سیه، سپید است.

۸- عبارت‌های زیر را بخوان و معنی کن.

• عالم تماشاخانه‌ی شگفتی‌های آفرینش است.

• اندکی درنگ کنیم و دربار‌ه‌ی پدیده‌ها بیندیشیم.

• این جهان دفتری است که خدای مهربان، به پاکی و زیبایی، در آن نگاهشده و می‌نگارد.

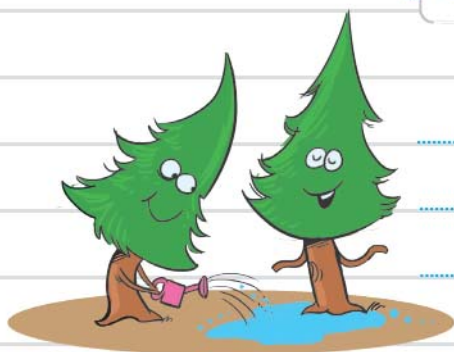
۹- جدول زیر را کامل کن.

مخالف	هم معنی	کلمه
.....	اندک
.....	شاداب
.....	کهن
.....	قشنگ
.....	خواب

۱۰- جمله‌های زیر را به دلخواه کامل کن.

• اگر روزی آب در روی زمین نباشد،

• علف‌ها در سرمای سخت یا گرمای زیاد، پژمرده می‌شوند، اما

درک متن

۱۱- معنی «کشید» را در جمله‌های زیر بنویس.

• مادر محمّد برای او غذا کشید:

• او دست نوازش بر سر فرزندش کشید:

• الهام یک نقاشی زیبا در دفترش کشید:

• اکبر آقا میوه‌ها را در ترازو گذاشت و کشید:

• برادرش، جعبه‌ی میوه را روی زمین کشید:

۱۲- جاهای خالی را با یکی از نشانه‌های ربط «اما، ولی، چون، زیرا، سپس، بعد» پر کن.

شغال دستی بر سر کلاغ کشید و گفت: «..... این کار عاقلانه نیست.» کلاغ مکثی کرد تا نفسی تازه کند. از او سؤالی پرسید. شغال گفت: «..... تو ساکت باش و به حرف‌هایم گوش کن.» کلاغ پس از شنیدن حرف‌های شغال گفت: «حق با توست، چه کار کنم؟» من نمی‌توانم با تو بیایم، گرسنه هستم. کلاغ تصمیم گرفت نقشه‌اش را عملی کند، هیچ‌کس به او توجهی نداشت. او کمی استراحت کرد، به سوی آسمان پرواز کرد، خیلی خوشحال بود، به راه خود ادامه داد.

۱۳- هر جمله را بخوان و کامل کن.

• مدرسه‌ی ما خیلی دور بود، ولی

• آن کتاب را با دقت خواندم، اما

• صیاد تیر را در کمان گذاشت، سپس

• آموزگار، کتاب فارسی را باز کرد و بعد

• ، چون کارهایش را خیلی خوب انجام می‌داد.

• ، زیرا چاره‌ای جز صبر و بردباری نداشت.

نگارش

۱۴- با توجه به تصاویر، موضوعی برای نوشتن انتخاب کن و در دو بند بنویس.

۱۵- یکی از صداهای زیر را در ذهنت مجسم کن و درباره‌ی آن یک بند بنویس.

صدای وزش باد

صدای آواز پرنده‌گان

صدای ریزش باران

درس ۲

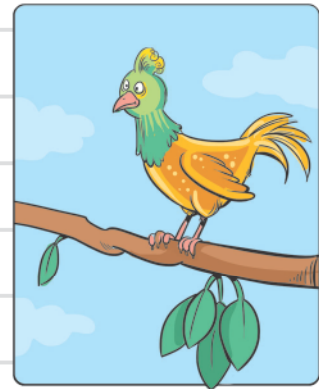
فضلِ خدا

واژه‌نامه

شمار: اندازه، حد	فضل: بخشش، نیکویی
انجم: جمع نجم، ستارگان	بحر: دریا
نهار: روز	لیل: شب
بیخ: ریشه‌ی گیاه	بستان: باغ
زمزمه: نغمه، هر آوازی که به آهستگی خوانده شود.	شاخسار: شاخه‌ی درخت

مفاهیم درس

بخشش و کرم خداوند قابل شمارش نیست. چه کسی می‌تواند در آفرینش دریا و خشکی، درختان و انسان، خورشید و ماه و ستارگان و شب و روز شکرگزار الهی باشد؟
پیدایش باغ و چمنزار از تأثیر نور خورشید بر خاک بی‌مقدار است و درختان، به واسطه‌ی باران، سرسبزی می‌یابند. یگانگی خدا را نه تنها فرزندان آدم، بلکه بلبلان هم نغمه‌سرا هستند.

دانش‌زبانی

گاهی شاعران، احساسات خود را در نوشته‌های زیبا و آهنگین بیان می‌کنند؛ به این‌گونه نوشته‌ها که معمولاً شکل خاصی دارد و در آن‌ها از زیبایی‌های ادبی هم استفاده می‌شود، «شعر» می‌گویند. ما از خواندن شعر شاعران لذت می‌بریم و هر یک، شعرها یا بیت‌هایی را به یاد داریم که آن‌ها را در گفته‌ها و نوشته‌های روزانه‌ی خود به کار می‌بریم. گاهی اثر یک بیت شعر در خواننده یا شنونده، از چند صفحه مطلب بیشتر است. برای این که شعرهای کتاب را درست بخوانیم و منظور و مقصود شاعران را درک کنیم، باید به چند نکته توجه داشته باشیم:

۱ کلمه‌ها را صحیح تلفظ کنیم.

۲ اگر تلفظ کلمه‌ای را نمی‌دانیم، از دیگران پرسیم و هر جا لازم است، از استفاده کنیم تا اشکالی در خواندن پیش نیاید.

۳ در نحوه‌ی خواندن کلمه‌ها و مصراع‌های شعر، مهارت پیدا کنیم؛

مثال ۹۵ بحر آفرید بر درختان آدمی خورشید ماه آنجُم لیل نهار کرد (با صدای خوانده می‌شود).

به بیت روبه‌رو توجه کن: جز در تو، قبله نخواهیم ساخت گر نوازی تو، که خواهد نواخت؟

دو کلمه‌ی «ساخت» و «نواخت» هم‌وزن و هم‌آهنگ هستند و «اخت» در هر دو کلمه مشترک است. به این کلمه‌ها، «قافیه» می‌گویند. در کتاب فارسی شما، شعرهای زیادی وجود دارد؛ بعضی از آن‌ها را که با عنوان «بخوان و حفظ کن» آمده است، باید حفظ کنید و با آهنگ مناسب بخوانید. این درس را با دقت و آهنگ مناسب بخوان و درباره‌ی لحن و آهنگ خواندن آن، با دوستان خود گفت‌وگو کن.

نکات نگارشی

بازگردانی: هر شعری پیام و مفهوم خاصی دارد. اگر پیام شعر را دریابیم، می‌توانیم بین خود و آن ارتباط برقرار کنیم. شاعران با سرودن شعر، پیامی را به دیگران منتقل می‌کنند و هر بیت یا مصراع از شعر، ممکن است مفهوم و معنی ویژه‌ای داشته باشد. مثلاً فردوسی در شعر «توانا بود هر که دانا بود»، اهمیت دانش و علم‌اندوزی را بیان می‌کند، اما هر بیت یا مصراع دیگر این شعر، پیام دیگری هم دارد.

توجه در تبدیل کردن شعر به قصه، باید نکات زیر رعایت شود:

۱ برای این که پیام شاعر را درک کنیم، لازم است علاوه بر درست خواندن کلمه‌ها، معنی آن‌ها را بدانیم.

۲ گاهی نظم جمله‌ها در شعر، برای حفظ آهنگ آن، رعایت نشده و کلمه‌ها به طور منظم در جای خود قرار نگرفته‌اند. بنابراین،

لازم است ابتدا آن‌ها را مرتب کنیم و به صورت جمله‌ی صحیح درآوریم؛ مثلاً: «بحر آفرید و بر درختان و آدمی» که یک جمله است، اگر مرتب شود، به این صورت درمی‌آید: دریا و خشکی و درختان و آدم‌ها را آفرید.

۳ گاهی نیز کلمه‌ها به صورت کوتاه‌شده (مخفف) در شعر به کار می‌روند، که باید آن‌ها را به صورت کامل بنویسیم؛

مثال ۹۵ شاخ برهنه، پیرهن نوبهار کرد؛ «پیرهن» مخفف کلمه‌ی «پیراهن» است.

۴ موضوع اصلی شعر و شخصیت‌های آن را حفظ کنیم.

۵ زمان و مکان رویدادها و اتفاق‌ها را بیان کنیم.

۶ در بیان رویدادها، جزئیات را دقیق بنویسیم.

املا و دانش زبانی

۱- در عبارت‌های زیر، معنی کلمه‌هایی را که زیر آن‌ها خط کشیده شده است، در جای خالی بنویس.

● فضل (.....) خدای را که تواند شمار کرد؟ ● خورشید و ماه و انجم (.....) و لیل و نهار کرد.

● ابر، آب داد بیخ (.....) درختان مرده را ● هر بلبلی که زمزمه (.....) بر شاخسار کرد.

۲- کلمه‌های زیر را با حروف مناسب کامل کن.

● ب.....ر ● ن.....ار ● تأ.....یر ● بر.....نه

● تو.....ید ● زم.....مه ● شاخ.....ار ● ف.....ل

۳- با کلمه‌های زیر، جمله بساز و بنویس.

● شبنم گل‌ها:

● هنگام غروب:

● نسیم ملایم:

● لطف خدا:

● خورشید زیبا:

۴- برای هر کلمه، سه کلمه‌ی هم‌آهنگ بنویس.

● بستان	● بحر
● لاله‌زار	● مرده

۵- واژه‌ی میانی واژه‌های زیر را از حکایت درس «درخت گردکان» پیدا کن و بنویس.

● جالیز رسید. ● چه وحشتناکی

● آن‌جا کشید. ● زیر درخت

● دیدن خربزه ● به خورد.

۶- کلمه‌های هم‌معنی را به هم وصل کن.

● عجیب ● اندیشه، خیال

● تصوّر ● شب

● عمیق ● شگفت‌آور

● لیل ● ستارگان

● نهار ● ژرف، گود

● انجم ● روز

۷- شعر «فضل خدا» را بخوان و کلمات جافتاده را بنویس.

فضل خدای را که تواند کرد
یا کیست آن که یکی از هزار کرد؟
بحر و برّ و درختان و آدمی
خورشید و ماه و و لیل و نهار کرد
اجزای خاک مرده به آفتاب
بستان میوه و چمن و کرد
ابر، آب داد بیخ درختان را
شاخ برهنه، پیرهن کرد
توحیدگوی او، نه و بس
هر بلبلی که بر شاخسار کرد

۸- با استفاده از کلمه‌های مناسب داخل کادر، جاهای خالی را کامل کن.

خالق - لحظه - سراغ - غرور

• در همان نسیم ملایمی شروع به وزیدن کرد. • اوست که همه‌ی زیبایی‌هاست.

• پروانه با در دشت به پرواز درمی‌آمد. • او از خواب بیدار شد و به بر که رفت.

۹- حروف درهم‌ریخته را مرتب کن و در جای خالی بنویس.

• پروانه ناراحت و روی گل سرخی نشست. (گ - م - ن - ی - غ)

• او هر چه کرد، نتوانست خود را در آب ببیند. (ل - ت - ش - ا)

• تو باید از زمین باشی. (پ - ا - گ - ا - س - ز - س - ر)

• ما باید از خداوند مهربان تشکر کنیم. (ف - ل - ط)

۱۰- با دقت، هر گروه از کلمات را بخوان و بنویس چه تفاوتی با هم دارند؟

گروه الف	گروه ب
شمار - هزار	مار - مور
نوبهار - شاخسار	نام - نرم
کیست - چيست	فرش - فاش
رنج - گنج	پنج - کاج

گروه الف:

گروه ب:

درک متن

۱۱- جمله‌های زیر را به ترتیب شماره گذاری کن.

پروانه عادت نداشت به غیر از خودش از کس دیگری تعریف کند.

او زیبایی خودش را تحسین می‌کرد.

در دشتی بزرگ و سرسبز، پروانه‌ای زندگی می‌کرد.

در یک لحظه، پروانه به فکر فرورفت و متوجه شد همه‌ی زیبایی‌اش را خدا به او بخشیده است.

هر روز صبح از خواب بیدار می‌شد و صورتش را با شبنم گل‌ها می‌شست.

۱۲- شماره‌های درست را به هم وصل کن و بیت‌ها را یک‌بار بخوان.

- بحر آفرید و برّ و درختان و آدمی (۱) ● (۱) شاخ برهنه، پیرهن نوبهار کرد
- اجزای خاک مرده، به تأثیر آفتاب (۲) ● (۲) هر بلبلی که زمزمه بر شاخسار کرد
- ابر، آب داد بیخ درختان مرده را (۳) ● (۳) خورشید و ماه و انجم و لیل و نهار کرد
- توحیدگوی او، نه بنی آدم‌اند و بس (۴) ● (۴) بستان میوه و چمن و لاله‌زار کرد

۱۳- متن را بخوان و سپس جدول را کامل کن.

حفظ امانت

وقت سحر، هنگامی که هوا تاریک و روشن بود، مردی از خانه‌اش بیرون آمد تا به گرمابه برود. در راه، یکی از دوستان خود را دید و گفت: «آیا با من به گرمابه می‌آیی؟» دوست گفت: «تا در گرمابه تو را همراهی می‌کنم، ولیکن به گرمابه نمی‌توانم بیایم، برای این که کاری در پیش دارم.» هر دو نفر به راه افتادند و رفتند، تا به سر یک دوراهی رسیدند.

آن دوست که گفته بود تا در حمام تو را همراهی خواهم کرد، بدون این که به دوستش خبر دهد، از او جدا شد و از راهی دیگر رفت. اتفاقاً راهزنی به دنبال آن‌ها می‌آمد تا برای دزدی به گرمابه برود. وقتی که آن مرد به در گرمابه رسید، به مرد راهزن نگاهی کرد و پنداشت که دوست اوست. صد دینار بیرون آورد و به آن راهزن داد و گفت: «ای برادر، این امانت را بگیر و نگاه‌دار تا من از گرمابه بیرون آیم.» راهزن آن صد دینار را گرفت و همان‌جا ایستاد تا آن مرد از گرمابه بیرون آمد. راهزن وقتی او را دید، گفت: «ای مرد، امانت خود را بستان و برو که من از کار خود بازماندم.»

آن مرد تعجب کرد و گفت: «این امانت چیست؟ و تو کیستی؟»

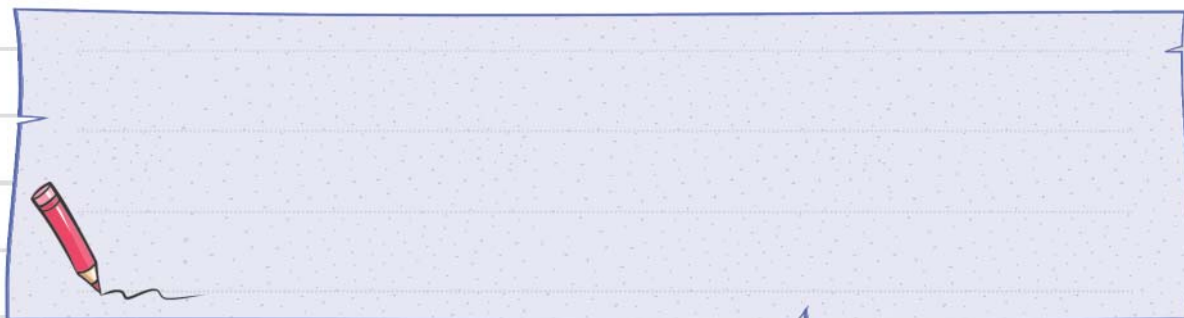
گفت: «من دزد هستم، تو این زر را به من دادی تا از گرمابه بیرون آیی.»

مرد گفت: «اگر تو دزدی، پس چرا این زر را از من نبردی و هم‌چنان در این‌جا نگاه داشتی؟» دزد گفت: «برای این که تو این مال را به عنوان امانت به من سپرده بودی و من روا ندیدم که در امانت خیانت کنم.» «قابوس‌نامه»

.....	نام داستان
.....	شخصیت‌ها
.....	زمان
.....	مکان
.....	رویدادها

نگارش

۱۴- شعر «رقص باد، خنده‌ی گل» را بخوان و به صورت داستان بنویس.

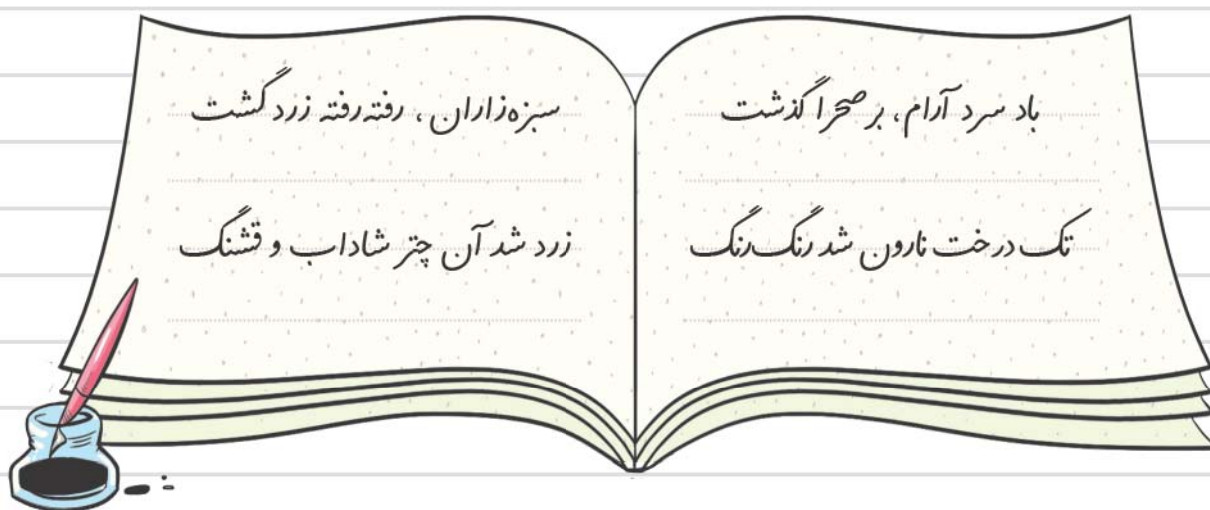

۱۵- با چهار کلمه‌ی «برکه، علفزار، گلبرگ، نسیم»، یک بند بنویس.

هنر و سرگرمی

۱۶- بخوان و زیبا بنویس.

۱۷- برای واژه‌های داخل جدول، پرسش‌های مناسب بنویس.

				ب	ش	۱	۱
			ز	و	ر	۲	۲
		ا	ی	ر	د	۳	۳
	ن	ا	ت	س	ب	۴	۴
	ر	ا	س	خ	ا	ش	۵
ن	ا	گ	ر	ا	ت	س	۶

۱۸- در هر گروه، یک واژه با بقیه فرق دارد، دور آن خط بکش.

● دشت - کوه - دریا - جنگل - سرسبز

● خورشید - ابر - باد - پرنده - آسمان

● ریشه - آب - برگ - گل - ساقه

● گنجشک - پروانه - سنجاقک - کفشدوزک

خودارزیابی شماره‌ی ۱

۱- معنی کدام کلمه با معنی سه کلمه‌ی دیگر تفاوت دارد؟

- الف) نرم ب) نازکی ج) عجیب د) لطیف

۲- املا‌ی کدام کلمه، با توجه به معنی آن، درست نیست؟

- الف) عالم: دنیا ب) عمیق: ژرف، گود ج) شمار: اندازه د) فضل: بخشش

۳- معنی کلمه‌ی «اندیشیدن» کدام است؟

- الف) تأمل کردن ب) درنگ کردن ج) نگاشتن د) تصور کردن

۴- مخالف کلمه‌ی «بحر» کدام است؟

- الف) دریا ب) زمین ج) کوهستان د) خشکی

۵- در کدام گزینه، دو کلمه با هم متضاد نیستند؟

- الف) عدل و داد ب) عدل و ظلم ج) مظلوم و ظالم د) عادل و ستم‌گر

۶- به جای کلمه‌ی داخل پرانتز، چه کلمه‌ای مناسب است؟ «غروب خورشید (قابل دیدن) است.»

- الف) باید دید و تعریف کرد. ب) دیدن
ج) دیدنی د) قابل دیدنی

۷- در کدام مصراع، دو کلمه‌ی مخالف هم به کار رفته است؟

- الف) به نام خداوند خورشید و ماه ب) ز دانش در بی‌نیازی بجوی
ج) ز نادان بنالد دل سنگ و کوه د) ز دانش دل پیر، بُرنا بود

۸- معنی کلمه‌های «بحر» و «بَر» به ترتیب عبارت‌اند از:

- الف) خشکی، زمین ب) دریا، خشکی
ج) خشکی، دریا د) زمین، اطراف

۹- کدام مصراع زیر، کامل‌کننده‌ی این مصراع است؟

توحیدگوی او، نه بنی‌آدم‌اند و بس

- الف) بستان میوه و چمن و لاله‌زار کرد ب) شاخ برهنه، پیرهن نوبهار کرد
ج) هر بلبل‌ی که زمزمه بر شاخسار کرد د) خورشید و ماه و انجم و لیل و نهار کرد

۱۰- در بیت زیر، کدام واژه‌ها آهنگ یکسانی دارند؟

چاره‌ی ما ساز که بی‌یاوریم گر تو برانی، به که روی آوریم؟

- الف) یاوریم - آوریم ب) بی - روی ج) چاره‌ی - برانی د) برانی - روی